

Stilzwijgen

Ger Groot – dr. G.A.M. Groot is universitair hoofddocent filosofische antropologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en publicist op filosofisch en literair terrein

Het meeste van de inburgering van de vreemdeling heeft betrekking op het dagelijkse sociale leven: het geleende kopje suiker bij de burens en de vraag wanneer je iemand wél of niet een hand geeft.

In 2017 bieden afwisselend Ger Groot, Marli Huijter en Martijn Stronks een filosofische blik op migratie.

Er was nogal wat reuring, toen CDA-leider Sybrand Buma begin september zijn inmiddels beruchte Schoon-lesing had uitgesproken. Inderdaad waren niet alle formuleringen in Buma's rede even doordacht. Maar door alle discussie raakte de vraag die hij opwierp ten onrechte uit het zicht. Wat maakt onze samenleving eigenlijk tot een samenleving? – zo zou je die kunnen herformuleren. Hoe kan een natie bestaan wanneer ze geen specifieke kenmerken heeft die haar leden onderling verbinden, en die hen ook door de tijd heen verbinden in een duurzame traditie?

Je kunt die vraag ook anders stellen. Wanneer wij willen dat een migrant inburgerd in de Nederlandse samenleving, waarin integreert hij dan? Niet in een Leitkultur! – zo antwoorden cultuurkritische stemmen onmiddellijk. Want Leitkultur klinkt naar nationalisme, zo niet fascisme. En 'volksgeest' doet het, als de romantische variant daarvan, al niet veel beter.

Teveel heeft het huidige denken over de samenleving de oren laten hangen naar vrijheid en gelijkheid, de eerste twee motto's van de Franse Revolutie, aldus Buma. Gelukkig maar, zou je zeggen, want die beginselen hebben de maatschappij veel goeds gebracht. Maar ze deden dat wel als formele criteria, die voor een werkelijke volksgemeenschap wat bloedarmoedig zijn. Terecht omarmd als principes van wet en staat, vragen ze nog iets méér om ook een samenleving te schragen.

Misschien is dat de beroemde broederschap, die er naast de andere twee altijd maar bekaaid is afgekomen. Vrijheid baarde het liberalisme, gelijkheid het socialisme – maar broederschap? Het nationalisme!, zo opperde de historicus en politiek filosoof Frank Ankersmit ooit. En daarmee lijken we opnieuw terechtgekomen in de donkere krochten van de geschiedenis. Maar misschien is dat een misverstand. Vrijheid en gelijkheid kunnen grondwaarden zijn in het recht en de staat, precies omdat ze een formeel karakter dragen. Broederschap heeft dat niet, die is altijd inhoudelijk. En daarom kan ze wel een maatschappelijk ideaal belichamen, maar niet een politieke orde schragen. En dus moet ook de politiek zich er niet te veel mee bemoeien – zo merkten de scherpzinniger critici van Buma op. De scheiding tussen staat en samenleving is minstens zo belangrijk als die tussen staat en kerk.

Wanneer een vreemdeling inburgerd, doet hij dat maar in zeer beperkte mate als staatsburger. Hij moet iets van de wetten kennen en een beetje weten hoe Nederland bestuurd wordt. Maar het meeste van zijn inburgering heeft betrekking op het dagelijkse sociale leven: het geleende kopje suiker bij de burens en de vraag wanneer je iemand wél of niet een hand geeft.

Je hoeft dat geen Leitkultur te noemen om desondanks stiekem toch zo iets te bedoelen. Want wanneer de feministe roept dat wij in dit land vrouwen wél een hand geven, dan beroept ook zij zich op 'hoe wij dat hier nu eenmaal doen'. Op wat ons bindt met elkaar en met de geschiedenis waarin dat zo gekomen is. Dat is de 'eigenheid' van de samenleving waar Buma naar vroeg – en waarvan het bestaan ook door zijn critici stilzwijgend wordt verondersteld.